

OD NORME **4** DO UPORABE

„MALE“ RIJEČI
U HRVATSKOM
JEZIKU

KNJIŽICA SAŽETAKA

Filozofski fakultet u Osijeku
25. i 26. listopada 2024.

„MALE“ RIJEČI U HRVATSKOM JEZIKU

Organizator

Katedra za suvremeni hrvatski jezik

Filozofski fakultet u Osijeku

Organizacijski odbor

Jadranka Mlikota, predsjednica

Vlasta Rišner, članica

Maja Glušac, članica

SADRŽAJ

Uvodna riječ.....	5
-------------------	---

PLENARNO IZLAGANJE

Anđela Frančić i Bernardina Petrović

Intersubjektivnost eksklamacijskih govornih činova	6
--	---

SAŽETCI IZLAGANJA SUDIONIKA SKUPA

Anastazija Vlastelić i Diana Stolac

Uzvici u gramatikama hrvatskoga jezika.....	7
---	---

Amir Kapetanović

Nepromjenjive riječi u funkciji modifikatora u izražavanju govornih činova u jezičnoj davnini.....	8
--	---

Goranka Blagus Bartolec i Ivana Matas Ivanković

Prijedlozi kao zamjena za genitiv uz odglagolske imenice	9
--	---

Maja Glušac i Ivana Trtanj

Prijedlozi od uporabe do norme i od norme do uporabe	10
--	----

Anastazija Vlastelić i Fran Katarinčić

Norma i uporaba prijedloga <i>unatoč</i> i <i>usprkos</i>	11
---	----

Vice Šunjić i Marijana Bašić

Adpozicijski izrazi s <i>unatoč</i> i <i>usprkos</i> u suvremenome hrvatskom jeziku	12
---	----

Tanja Brešan Ančić

Prijedlozi u suvremenom splitskom govoru.....	13
---	----

Perica Vujić

Prijedložni izrazi u udžbenicima povijesti.....	14
---	----

Barbara Kovačević i Ermina Ramadanović <i>Kao u hrvatskoj frazeologiji</i>	15
Marina Stažić Pranjić <i>Vežnici ukoliko i mada između norme i uporabe</i>	16
Lana Hudeček <i>Čestice u rječniku</i>	17
Ljiljana Kolenić <i>Vežnici i prijedlozi u Marulićevim pjesmotvorima</i>	18
Martina Horvat <i>Odnos norme i uporabe „malih riječi“ u Lanosovićevoj slavonskoj gramatici</i>	19
Jadranka Mlikota <i>Hrvatsko nazivlje u korpusu nepromjenjivih vrsta riječi u gramatikama mađarskoga jezika od sredine 19. do početnih desetljeća 20. stoljeća</i>	20
Vlasta Rišner <i>Samooglašavanje osječkoga Hrvatskog lista tridesetih godina 20. stoljeća</i>	21
Mislav Benić i Violeta Moretti <i>Negacija u kukljičkom govoru</i>	22
Orsolya Žagar Szentesi i Rene Čipan Banja <i>Glagolski vid i prefiksacija – kontrastivna analiza kroz prizmu ovladavanja hrvatskim kao stranim jezikom mađarskih govornika</i>	23
Ivana Kresnik <i>Pasivizacija povratnom zamjenicom u hrvatskim gramatikama</i>	24

Uvodna riječ

Znanstveni skup *Od norme do uporabe 4* Katedre za suvremeni hrvatski jezik Filozofskoga fakulteta u Osijeku okuplja znanstvenike različitih istraživačkih interesa i iz različitih institucija oko središnje teme „Male“ riječi u hrvatskom jeziku. Cilj je znanstvenoga skupa najavljenom temom propitati nepromjenjive vrste riječi s jezično-povijesnoga, standardološkoga i pragmalingvističkoga motrišta. Tematska raznovrsnost sažetaka prijavljenih izlagača u ovoj knjižici sažetaka uz navedena jezikoslovna područja potvrđuje i znanstvene kroatističke interese usmjerene leksikografskom i leksikološkom opisu, kontaktološkim utjecajima i prožimanjima, dijalektološkim istraživanjima kao i pristupima inojezičnom poučavanju nepromjenjivih vrsta riječi. Osim središnje teme znanstveni je skup podtemom Normativna pitanja hrvatskoga jezika kao i prethodnih godina ostao otvoren i drugim temama hrvatske jezične prošlosti i suvremenosti kao i odnosu standardnih i nestandardnih idioma.

Zahvaljujemo Filozofskom fakultetu u Osijeku koji je omogućio da se ovaj skup održi, plenarnim predavačima i prijavljenim izlagačima koji će svojim znanstvenim prinosima upotpuniti dosadašnje spoznaje o otvorenim pitanjima hrvatske jezične povijesti i suvremenosti te ponuditi odgovore vezane uz suodnos norme i uporabe „malih“, i ne samo „malih“, riječi u hrvatskom jeziku. Nadamo se da će biti poticajem i za daljnja jezikoslovna propitivanja.

Organizacijski odbor

Jadranka Mlikota, Vlasta Rišner i Maja Glušac

PLENARNO IZLAGANJE

Anđela Frančić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Bernardina Petrović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Intersubjektivnost eksklamacijskih govornih činova

Eksklamacije su prilično zastupljen fenomen u recentnoj jezikoslovnoj literaturi i o njima ima velik broj obavijesti s različitih teorijskih polazišta. U izlaganju se polazi od pretpostavke da su eksklamacije višedimenzijski govorni činovi s izraženim potencijalom za promjenu konteksta, da su reakcije na neočekivani podražaj upućujući pritom na objekt koji ih pokreće i da interakcija s kontekstom uključuje interakciju između govornika i slušatelja, odnosno intersubjektivnost. Nakon uvodnih napomena o pristupu eksklamacijama u recentnoj literaturi propitat će se obilježja i vrste eksklamacijskih govornih činova i fokus zadržati na intersubjektivnosti, tj. zajedničkoj subjektivnosti koja uključuje sudionike komunikacije čija se gledišta, konstrukcije situacija i namjere međusobno i istodobno razmatraju. Teorijske će se pretpostavke potvrditi primjerima iz korpusa, odnosno iz zapisa razgovornih interakcija. Pritom će se pokušati ponuditi odgovori na tri važna pitanja o odnosu eksklamativnosti i intersubjektivnosti. Prvo, jesu li eksklamacije ometači komunikacije koji često prekidaju tok razgovora. Drugo, jesu li eksklamacije komentari, pri čemu govornik razmatra ili čak konstruira sliku sugovornikova gledišta iako sugovornik izražava svoje neslaganje. I treće, jesu li eksklamacije dio konvencionalnih konverzacijskih obrazaca i ako jesu, koje su pretpostavke za njihovo usustavljanje.

Ključne riječi: eksklamacije, intersubjektivnost, govorni činovi, hrvatski jezik

SAŽETCI IZLAGANJA SUDIONIKA SKUPA

Anastazija Vlastelić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Diana Stolac

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Uzvici u gramatikama hrvatskoga jezika

Tema su izlaganja opisi uzvika u gramatikama hrvatskoga jezika. Korpus za istraživanje čine odabrane gramatike hrvatskoga jezika od Kašićeve nadalje, s naglaskom na gramatičkim priručnicima druge polovice 19. stoljeća. Uspoređan su korpus gramatike hrvatskoga jezika pisane mađarskim jezikom nastale u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Polazeći od gramatike i semantike uzvika, odnosno njihove morfološke te funkcionalne i stilske vrijednosti, propituju se gramatikološke prakse opisa ove vrste riječi u promatranim jezikoslovnim priručnicima.

*Istraživanje je provedeno u okviru projekata UNIRI-ja uniri-iskusni-human-23-131.

Ključne riječi: uzvik, 19. stoljeće, gramatike hrvatskoga jezika, mađarske gramatike hrvatskoga jezika

Nepromjenjive riječi u funkciji modifikatora u izražavanju govornih činova u jezičnoj davnini

U prinosu će se izdvojiti primjeri uporabe nepromjenjivih riječi u službi modifikatora u izražavanju govornih činova. Istraživanje je usmjereno na stariju hrvatsku (pisanu) građu, s tim da će se u analizi po potrebi uspoređivati nekadašnja upotreba modifikatora s današnjom. Usto će se propitivati upotreba modifikatora u skladu s eksplicitnim/implicitnim normama nekoć i danas.

Ključne riječi: modifikator, nepromjenjive riječi, povijest hrvatskoga jezika, govorni činovi, pragmalingvistika

Goranka Blagus Bartolec

Institut za hrvatski jezik

Ivana Matas Ivanković

Institut za hrvatski jezik

Prijedlozi kao zamjena za genitiv uz odglagolske imenice

Iako je valentnost opće i samostalno obilježje imenica, odglagolske imenice uglavnom odražavaju valencijska svojstva glagola od kojih su nastale. Kosi padeži poput dativa, lokativa i instrumentala općenito slijede načelo očuvanja valencije (*pristupiti* > *pristup djetetu*, *trgovati* > *trgovanje dionicama*), dok genitiv uz odglagolsku imenicu odgovara nominativu, genitivu ili akuzativu izvornoga glagola (*Ivan čita.* > *čitanje Ivana*; *držati se distance* > *držanje distance*; *pisati knjigu* > *pisanje knjige*).

Ovo istraživanje usmjereno je na hrvatske imenice izvedene od prijelaznih glagola, koje kao zamjenu za glagolsku dopunu u akuzativu uz očekivanu dopunu u genitivu ili umjesto nje imaju dopunu u nekom drugom obliku (ponajprije prijedložno-padežnom izrazu), npr. *dopustiti A* > *dopuštenje za A*, *nadzirati A* > *nadzor nad I*, *obećati A* > *obećanje o L*, *posjetiti A* > *posjet D*, *poštovati A* > *poštovanje prema L*. Prijedložne alternative mogu biti različite te će se utvrditi što se kojom od njih postiže. Budući da očekivani genitivni i alternativni oblici kao imeničke dopune mogu supostojati (*nadzor G* i *nadzor nad I*), primjeri s genitivom usporedit će se s primjerima s prijedložno-padežnim izrazima kako bi se ustanovilo postoji li kakva pravilnost u njihovoj upotrebi. Istraživanje će se provesti na primjerima iz korpusa hrvatskog jezika hrWaC.

Ključne riječi: odglagolske imenice, prijedlozi, akuzativ

Maja Glušac

Filozofski fakultet u Osijeku

Ivana Trtanj

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Prijedlozi od uporabe do norme i od norme do uporabe

U radu se propituje uporaba prijedloga *kod* koji se u normativnim opisima proskribira u pojedinim kontekstima, a unatoč tomu takva se uporaba i dalje izrazito učestalo potvrđuje. Prijedložni izrazi s prijedlogom *kod* opisuju se u odnosu na značenje, sintaktička obilježja, uporabu u različitim funkcionalnim stilovima i normativna određenja od sredine 19. stoljeća do danas. Osobita se pozornost pridaje proskribiranim značenjima izraza *kod* + G – značenju cilja uz glagole kretanja (npr. *ići kod brata*), vremenskom značenju (npr. *kod primanja lopte*) i posvojnomo značenju (npr. *običaji kod Hrvata*). Analizom normativnih opisa radom se pokušava odgovoriti na pitanja postoje li razlozi za promjenu normativnih određenja te može li izrazito velika učestalost uporabe biti (jedini) kriterij za normativnu prihvatljivost.

Ključne riječi: prijedlozi, prijedlog *kod*, norma, uporaba

Anastazija Vlastelić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Fran Katarinčić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Norma i uporaba prijedloga *unatoč* i *usprkos*

Tema su izlaganja opisi prijedloga *unatoč* i *usprkos* u suvremenim hrvatskim gramatikama, savjetnicima i školskim udžbenicima te njihova uporaba u službenoj komunikaciji. Nakon analize opisa u navedenim priručnicima predstaviti će se rezultati *online* anketnoga istraživanja kojim se utvrđuje uporaba prijedloga s obzirom na njihovu sintaktičku i semantičku normu. Anketa je provedena tijekom ak. god. 2023./2024. među izvornim govornicima hrvatskoga jezika različitoga stupnja (jezičnoga) obrazovanja. Naime, prema opisima u suvremenim hrvatskim jezičnim priručnicima *unatoč* i *usprkos* mogu imati rekciju u dativu i genitivu, a njihova se uporaba razlikuje s obzirom na stupanj protivljenja te značenje imenice uz koju stoji (*živo/neživo*, rezultat radnje *živoga*, radnja na koju se svjesno može/ne može utjecati i sl.).

Ključne riječi: prijedlog, dativ, genitiv, jezični savjet, hrvatski standardni jezik

Vice Šunjić

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku

Marijana Bašić

Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku

Adpozicijski izrazi s *unatoč* i *usprkos* u suvremenome hrvatskom jeziku

Prototipan prijedložni izraz u hrvatskome se jeziku sastoji od prijedloga i sklopnive pojavnice (najčešće imenice). Međutim, nekim je prijedlozima svojstveno da osim u prototipnome preponiranom slijedu mogu biti korišteni i postponirano. U takve se malobrojne izraze ubrajaju prijedložni izrazi s *unatoč* i *usprkos*. I dok primjerice mrežna inačica *Jezičnoga savjetnika* IHJ navodi da se ti prijedlozi „u neformalnoj komunikaciji i manje obvezujućim stilovima standardnoga jezika često pojavljuju s genitivom iako ih u hrvatskome standardnom jeziku treba upotrebljavati s dativom“ (<http://jezicni-savjetnik.hr/>), neki gramatički priručnici bilježe da ti prijedlozi dolaze primarno s dativom, ali donose i primjere s genitivom (Babić i sur. 1991: 729–730; Silić i Pranjković 2005: 218, 222–223). Dosadašnja malobrojna istraživanja na temelju primjera eksperciranih iz korpusa *hrWaC* (usp. Matovac 2018) ukazala su na to da se postponirani adpozicijski izrazi s *unatoč* i *usprkos* redovito slažu s dativom dok se kod preponiranih bilježe i dopune u genitivu, ali takve su dopune rjeđe i stilski obilježene. Cilj je ovoga rada utvrditi učestalost njihove preponirane i postponirane uporabe, a potom i učestalost padežnoga slaganja u novijem i opsežnijem mrežnom korpusu *MaCoCu Croatian Web v2* (2021 – 2022) koji obasiže 2,3 milijarde pojavnica (*hrWaC v2.2* iz 2014. obasiže 1,2 milijarde pojavnica).

Ključne riječi: *unatoč*, *usprkos*, prepozicije, postpozicije, hrvatski jezik

Tanja Brešan Ančić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Prijedlozi u suvremenom splitskom govoru

U ovom se istraživanju prikazuje uporaba prijedloga u suvremenom splitskom govoru mladih. Analiza se temelji na snimkama nestrukturirane i neformalne komunikacije, a cilj je prikazati sintaktička i leksička obilježja prijedloga. Naglasak je stavljen na nekoliko ponavljajućih uzoraka. To znači da je na sintaktičkoj razini istraživanje usmjereno na analizu odnosa prijedloga s imenskom riječju u prijedložnome izrazu kao i na učestalost pozicioniranja prijedloga na različitim pozicijama, naročito na onim mjestima gdje se prijedlozi nalaze u kontaktnoj poziciji. Osim analize položaja prijedloga, u istraživanju su prikazane i sveze prijedloga s priložima i glagolima koje su se u suvremenom splitskom govoru mladih pokazale vrlo plodnima. U drugom dijelu istraživanja prijedlozima će se pristupiti s uporabnog i leksičkog stajališta pri čemu će se raspravljati o leksičkim nijansama u uporabi pojedinih prijedloga, primjerice pri izricanju namjere i uzroka prijedlozima *radi* i *zbog*, kao i o korištenju prijedloga za izražavanja sredstva i posvojnosti.

Ključne riječi: splitski govor, prijedlozi, prijedložni izrazi

Prijedložni izrazi u udžbenicima povijesti

Povijest kao znanstvena disciplina i nastavni predmet nastoji rekonstruirati prošlost na temelju povijesnih izvora uvažavajući kronološko-prostorni te uzročno-posljedični niz događaja. Da bi tekst udžbenika povijesti učenicima bio jasan i pregledan, vrlo je važno da je taj tekst kohezivan i koherentan. Kohezija i koherencija ostvaruju se tekstnim veznim sredstvima ili konektorima. Namjera je ovog rada istražiti prijedložne izraze koji imaju funkciju konektora u tekstu udžbenika povijesti. Konektori su u kroatističkoj literaturi istraživani u znanstvenom diskursu, dok bi se ovim radom ograničili na udžbenički diskurs povijesti u osnovnoj i srednjoj školi. Opis je udžbeničkog diskursa u hrvatskom jeziku većinom temeljen na opisu jezika udžbenika hrvatskog jezika ili stranih jezika, dok su udžbenici drugih nastavnih predmeta vrlo rijetko zastupljeni u jezikoslovnim istraživanjima. Pregledom literature o dosadašnjim istraživanjima udžbenika povijesti jasno je da su ti udžbenici analizirani sa stajališta didaktike i metodike ili su analizirane pojedine teme u udžbenicima. Svrha je rada potaknuti istraživanja udžbeničkog diskursa sa stajališta tekstne lingvistike jer će se analizom jezika udžbenika omogućiti unaprjeđenje udžbenika, a time i samog procesa odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: prijedložni izrazi, udžbenički diskurs, konektori, kohezija, koherencija

Barbara Kovačević
Institut za hrvatski jezik

Ermina Ramadanović
Institut za hrvatski jezik

Kao u hrvatskoj frazeologiji

Tvorba i izgradnja nazivlja koje od jezikoslovnih disciplina, njihovo normiranje te opis njihova sadržaja jedan je od važnijih terminoloških, odnosno općeni- to jezikoslovnih zadataka. Na projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* na jednom su mjestu donesena suvremena terminološka rješenja za osnovne lingvističke nazive u hrvatskom jeziku, a to se, među ostalim, odnosi i na frazeološko nazivlje. Osim prikupljanja naziva rad je nužno uključivao njihovo usustavljanje, katkad preimenovanje postojećih naziva, a kad je bilo potrebno, zbog razvoja same discipline, i njihovo redefiniranje. Posebnu je pozornost obrađivača pobudio ustaljeni naziv *poredbeni veznik* koji se najčešće upotrebljava za imenovanje jedne frazemske sastavnice pri strukturnom opisu poredbenih frazema kao jednoga tipa frazemske sveze riječi. Naime, u okviru tradicionalnoga frazeološkog nazivlja ulogu *poredbenoga veznika* imaju riječi *kao* i *poput* koje prema svojoj gramatičkoj kategorizaciji ne odgovaraju postojećemu nazivu. Stoga se u ovome radu problematizira naziv *poredbeni veznik*, kategorizacija pripadajućih mu realizacija u okviru hrvatske frazeologije te se u skladu s tim predlažu i terminološka rješenja.

Ključne riječi: frazeologija, terminologija, poredbeni frazemi, poredbeni veznik

Veznici *ukoliko* i *mada* između norme i uporabe

Jedna je od značajki standardnoga idioma njegova polifunktionalnost pri čemu razlikujemo pet funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika: znanstveni, administrativni, novinsko-publicistički, razgovorni i književnoumjetnički. Svaki od tih funkcionalnih stilova ima svoja pravila što znači da pravila jednog funkcionalnoga stila nisu pravila i drugog stila. Polazeći od navedenoga, cilj je ovoga rada opisati uporabu veznika *ukoliko* i *mada* s obzirom na njihovu zastupljenost u pojedinim funkcionalnim stilovima. U jezičnim se savjetnicima i na internetskim stranicama koje se bave lekturom donosi pravilo prema kojemu se veznik *mada* upotrebljava samo u neformalnoj komunikaciji, odnosno u razgovornom stilu, te se umjesto njega preporučuju veznici *iako* i *premda*. Uporaba veznika *ukoliko* obilježje je administrativnoga stila, no jezični savjetnici i u tom funkcionalnom stilu ne preporučuju njegovu uporabu smatrajući da ga uvijek treba zamijeniti veznikom *ako* ili uporabiti samo s uparenim *utoliko* u glavnoj rečenici. Korpusnim se pretraživanjem pokazuje da se oba veznika rabe i u drugim funkcionalnim stilovima što upućuje na potrebu preispitivanja kodifikacijske norme koja je potvrđenost u uporabi stavila izvan snage. Pregledom se normativne literature također uočava da se navedeni veznici bez ikakvih ograničenja navode kao veznici uvjetnih (veznik *ukoliko*) i dopusnih (veznik *mada*) rečenica, stoga se dovodi u pitanje opravdanost navedenih jezičnih savjeta.

Ključne riječi: standardni idiom, funkcionalni stilovi, jezična norma, veznici

Čestice u rječniku

Svatko tko je bio urednikom rječnika zna koliko je znanja iz mnogih jezikoslovnih područja potrebno da bi se napravila valjana rječnička obrada. Osobit su izazov jednojezični rječnici, koji u pravilu donose i gramatičke podatke o riječi ili izrazu. U izlaganju će, na primjeru čestica, biti govora o izazovima s kojima se leksikograf susreće kad treba riječ označiti temeljnom gramatičkom odrednicom, oznakom vrste riječi. Pokazat će se da opisi vrsta riječi, kao u slučaju čestica, katkad u gramatika nisu dovoljno precizni (a katkad su i nelogični te proturječni) da bi se koja riječ mogla bez dvojbe označiti oznakom vrste riječi. Stoga su, zbog praktičnih dvojba o tome je li određena riječ (naravno, u određenome kontekstu) čestica (ili pak prilog, zamjenica ili usklik te je li riječ o jednoj riječi ili o homografnim riječima više vrsta) za potrebe *Mrežnika* izrađeni kriteriji po kojima se koja riječ smatra česticom, odnosno kojoj se pridružuje oznaka *čest.*, te također po kojima se razgraničuje od riječi drugih vrsta. Dodatni je problem što se u gramatikama i jezikoslovnoj literaturi riječ čestica osim kao naziv za određenu vrstu riječi u jezikoslovnoj literaturi upotrebljava i u značenju ‘mala jezična jedinica’, često i za jedinice manje od razine riječi (prefiksi, sufiksi itd.).

Ključne riječi: čestice, gramatika, rječnik, *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*

Veznici i prijedlozi u Marulićevim pjesmotvorima

Marko je Marulić (1450. – 1524.) otac hrvatske književnosti, ali i otac hrvatskoga književnoga jezika. Uz petstotu godišnjicu smrti Marka Marulića govorit će se o veznicima i prijedlozima u trima Marulićevim pjesmotvorima: *Judita*, *Suzana*, *Molitva suprotiva Turkom*. U izlaganju se govori o pravim veznicima i prijedlozima, dakle o onima koji ne pripadaju i drugim vrstama riječi. Mnogi se veznici i prijedlozi rabe u hrvatskim pisanim tekstovima od početaka hrvatske pismenosti do danas pa ih nalazimo i u pjesmotvorima Marka Marulića. U ovom se radu uspoređuje oblik i uporaba prijedloga i veznika u navedenim Marulićevim pjesmotvorima i u suvremenome hrvatskome književnome jeziku. Posebna se pozornost posvećuje veznicima i prijedlozima koji se javljaju u Marulićevim pjesmotvorima, ali se njihov leksikološki i gramatički opis ne podudara s onim u suvremenome hrvatskome književnome jeziku ili se ne podudara u cijelosti.

Ključne riječi: Marko Marulić, pjesmotvori, veznici, prijedlozi, gramatički opis

Odnos norme i uporabe „malih riječi“ u Lanosovićevoj slavonskoj gramatici

U radu se propituje odnos norme i uporabe „malih riječi“, odnosno priloga, prijedloga i veznika u gramatici Marijana Lanosovića *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache* iz 1778. godine. Lanosovićevo prinos proučavanju tvorbe riječi smatramo relevantnim zbog popisivanja jezičnih činjenica i dijakronijskoga proučavanja tvorbe riječi. Pri pregledu tvorbe u Lanosovićevoj gramatici služili smo se svim trima izdanjima gramatike.

U radu se donosi način na koji slavonski gramatičar obrađuje tvorbu riječi u usporedbi s ondašnjim mogućim uzorima, ali i u odnosu na suvremeni pristup tvorbi. Uočava se odmak tvorbene analize u odnosu na suvremeni pristup, kao i odmak pri raspodjeli sufikasa na određene osnove koji se ne poklapa sa suvremenim stanjem. Potom se na odabranim primjerima propituju Lanosovićeve tvorbeni načini „malih riječi“, kao i način na koji se donose navedeni primjeri pri uporabi, odnosno u konverzacijskim obrascima nakon gramatičkoga dijela (primjerice pišu li se prilozi nastali srastanjem sastavljeno ili nesastavljeno).

U zaključku donosimo sufikse koji su najplodniji pri tvorbi priloga, prijedloga i veznika u Lanosovićevoj gramatici.

Ključne riječi: povijest hrvatskoga jezika, Marijan Lanosović, tvorba „malih“ riječi, standardizacija

Hrvatsko nazivlje u korpusu nepromjenjivih vrsta riječi u gramatikama mađarskoga jezika od sredine 19. do početnih desetljeća 20. stoljeća

Hrvatska sastavnica mađarske gramatikografije 19. i 20. stoljeća tek se u posljednje vrijeme počinje sustavnije istraživati uvidom u gramatičke priručnike kojima je hrvatski polazni, a mađarski ciljni jezik. Dosada su svoje mjesto u povijesti hrvatske filologije dobila tek dva takva priručnika – *Slovnica mađarskoga jezika* Ivana Marše (Budimpešta, 1874.) (usp. Mlikota, Čipanj Banja 2023: 103–123) i *Gramatika mađarskoga jezika* Ivana Bojničića (1888., ²1896., ³1905., ⁴1912.) (usp. Žagar-Szentesi 2002: 253–262; Mlikota, Čipanj Banja 2021: 341–358) premda je njihov broj značajno veći što su potvrdila novija terenska istraživanja. Riječ je o priručnicima koji su od sredine 19. do početnih desetljeća 20. stoljeća objavljivani i izvan granica hrvatskoga (etničkoga i jezičnoga) prostora (Budimpešta, Győr, Velika Kaniža), a koji hrvatskim metajezikom, naglašenom pragmatičkom ulogom, brojnim kontrastivnim napomenama, vježbama za prevođenje, rječničkim popisima i konverzacijskim obrascima prinose i povijesti hrvatskoga jezikoslovlja jer ujedno opisuju i „jedn[u] faz[u] književnoga jezika, jedan stupanj na vertikalni povijesnoga kretanja“ (Gabrić-Bagarić 2003: 65). Ostajući izvan sustavnijih gramatikografskih i gramatikoloških proučavanja u objema filologijama (i hrvatskoj i mađarskoj), ne čudi da je hrvatsko gramatičko nazivlje u njima osta(ja)lo na marginama tek malobrojnih opisa (usp. Kresonja 2023). Ovaj je rad stoga prinos upotpunjavanju hrvatskoga nazivoslovnoga sustava u korpusu nepromjenjivih vrsta riječi u gramatičkim priručnicima mađarskoga jezika s hrvatskim polaznim jezikom, i to od ilirizma do početnih desetljeća 20. stoljeća. Analiza će nazivlja pokazati u kojoj mjeri autori slijede hrvatsko tradicijsko gramatičko nazivlje i njegove mijene poglavito u kontekstu smjene filoloških škola (zagrebačke školom hrvatskih vukovaca) na razmeđu dvaju stoljeća.

*Istraživanje je provedeno u okviru projekata UNIRI-ja uniri-iskusni-human-23-131.

Ključne riječi: gramatike mađarskoga jezika, hrvatski metajezik, hrvatsko gramatičko nazivlje

Samooglašavanje osječkoga *Hrvatskog lista* tridesetih godina 20. stoljeća

U radu se istražuju stil, jezik i pravopis oglašavanja u osječkom *Hrvatskom listu* tridesetih godina 20. stoljeća. Kao posebnost se izdvajaju tri načina samooglašavanja spomenutih novina, od kojih su dva izravna i jedan neizravan. Najjednostavniji i najkraći način obraćanja čitateljima čine kratki reklamni oglasi kao pozivi na pretplatu na stranicama samih novina. U takvim se oglasima, uobičajenim u onodobnim tiskovinama, slijedi struktura odnosnih subjektivnih rečenica *tko – taj* uz zaključnu poruku: *Stoga oglašujte u „Hrvatskom listu“*. Druga je vrsta izravnoga obraćanja prilog *Hrvatskom listu* objavljen u veljači 1929. godine pod naslovom *Kako žene kupuju?* i podnaslovljen *Kratka studija o prodavanju ženama*. Na temelju toga se teksta opisuju onodobna načela oglašavanja, i to u odnosu na rodne razlike, a od sintaktičkih su obilježja i toga teksta izdvajaju odnosne subjektivne rečenice čija se zavisna surečenica uvodi odnosnom zamjenicom. Međutim, ilokucijska se snaga tih rečenica pokazuje glavnom surečenicom u kojoj se 3. licem jednine s česticom *neka* u poticajnoj preoblici izriče imperativnost. Jezik spomenutoga reklamnoga teksta i *Hrvatskoga lista* tridesetih godina 20. stoljeća rubno se opisuje i u odnosu prema onodobnim leksičkim i pravopisnim mijenama (rasprave Nikole Andrića, *Jezič-ni savjetnik* Tome Maretića, Boranićeva i Belićeva pravopisna načela). Trećom se vrstom samooglasa smatraju dijelovi novinskih članaka iz 1924. godine u kojima se opisuje popularni vođa bande Čaruga (ondje: Čarug!). Prateći njegovo suđenje, novinari *Hrvatskoga lista* svoje glasilo prikazuju kao najpouzdaniji i najutjecajniji izvor informacija.

Ključne riječi: novine, *Hrvatski list*, samooglašavanje, rodne razlike, reklame

Mislav Benić

Institut za hrvatski jezik

Violeta Moretti

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Negacija u kukljičkom govoru

Tema je izlaganja negacija u srednjočakavskom govoru sela Kukljica na otoku Ugljanu. Pod nazivom *negacija* ovdje se obuhvaćaju obilježena i neobilježena sredstva nijekanja. Neobilježena je (neutralna) negacija ponajprije riječ *ne*, koja je i osnovna tema izlaganja, a zatim negacija sadržana u česticama/veznicima *ni* i *niti* i zamjenicama kao *nikor* te neki rečenični ekvivalenti. Obilježena negacija nije stilski neutralna i ne može se upotrebljavati u svim kontekstima. Termin *obilježena negacija* obuhvaća riječi kao *vrâga, ljõge, makàkvi* te ironiju i retoričko pitanje.

Negacija može biti sadržana u riječi (*nèvrime*), može funkcionirati unutar skupine/rečenice (*ûn ne râdi*) i konačno, kao rečenični ekvivalent, tj. kao niječan odgovor (*Ně.*). U izlaganju se detaljnije osvrćemo na osobitosti povezane s negacijom unutar rečenice. S jedne je strane riječ o specifičnostima kumulativne (dvostruke) negacije u kukljičkom govoru, a s druge o osobitostima slavenskoga genitiva, upotrebe negacije uz imperativ i u nekim infinitivnim konstrukcijama te negacije u zavisnim rečenicama uz glagole bojazni i u rečenicama s veznikom *dok(le)*.

Ključne riječi: negacija, govor sela Kukljice, negacija unutar riječi, negacija unutar skupine/rečenice, negacija kao rečenični ekvivalent

Orsolya Žagar Szentesi
Filozofski fakultet u Zagrebu

Rene Čipanjan Banja

Sveučilište „Eötvös Loránd” – Institut za slavensku i baltičku filologiju

Glagolski vid i prefiksacija – kontrastivna analiza kroz prizmu ovladavanja hrvatskim kao stranim jezikom mađarskih govornika

Izražavanje događajnih struktura u slavenskim jezicima, pa tako i u hrvatskoj, odvija se preciznim sustavom opozicija glagolskih vidskih oblika koji su morfološki označeni prefiksnom ili sufiksnom tvorbom, dok mađarskom jeziku nije svojstvena tako jasna morfološka opozicija vidskih parnjaka jer u njemu glagolska rječotvorba ne služi izražavanju vidskog značenja. Ipak, mađarski se jezik odlikuje bogatim fondom glagolskih prefikasa, a jedna od funkcija prefiksacije jest i perfektivizacija radnje. Unatoč sličnostima po postojanju vrlo razgranatog sustava glagolskih prefikasa u obama jezicima kao i donekle sličnom tipu izražavanja rečeničnog aspekta hrvatski i mađarski pouzdan su primjer za to da pri ovladavanju stranim jezicima čak i manje razlike u podstavima mogu uzrokovati poteškoće u učenju, zbog drugačije konceptualizacije određenih gramatičkih kategorija. Na tragu prethodnih istraživanja (Žagar Szentesi, Katalinić 2021) o poteškoćama glede pravilne uporabe mađarskih glagolskih prefikasa u hrvatskih studenata u ovom će se istraživanju ispitati – putem ciljano sastavljenog jezičnog upitnika – prepoznavanje glagolskog vida i odabir pravilnih vidskih parnjaka u mađarskih studenata koji hrvatski uče kao strani jezik. Testne smo zadaće izradili shodno terenskim zapažanjima i hipotezama, a prema kojima pretpostavljamo da će mađarski studenti u vezi s glagolskim vidom više griješiti u prezentnim rečenicama kao i da će teže prizvati valjani vidski oblik kada je nositelj vidskog značenja glagola neki element sufiksne (a ne prefiksne) tvorbe.

Ključne riječi: glagolski vid, glagolski prefiksi, glagolska morfologija, mađarski i hrvatski jezik, ovladavanja hrvatskim kao stranim jezikom

Ivana Kresnik

Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu

Pasivizacija povratnom zamjenicom u hrvatskim gramatikama

Povratna zamjenica *se* koja sudjeluje u pasiviziranju rečenice gramatički je u akuzativu i jedna je od najčešće rabljenih jezičnih jedinica u hrvatskom i drugim južnoslavenskim jezicima na razini rečenice. Pasivizacija povratnom zamjenicom otvara niz pitanja: gramatičkih, logičkih i semantičkih, pa i estetskih i moralnih. Gramatičkim, logičkim i semantičkim pitanjima bavi se sintaksa, uglavnom razmatrajući formalne suodnose rečeničnih jedinica, suodnos formalnoga subjekta s činiteljem i trpiteljem radnje i dr. Na estetsku razinu referiraju se oni koji tvrde da je „sekanje” neprimjereno, ružno, provincijalno i nepoželjno, ili pak preporučljivo, poželjno i bolje od drugih načina pasivnih izričaja u tekstu. Moralno je pitanje otvoreno time što jezik tom mogućnošću daje prostor za laganje, što je odgovornost radnje prebačena na trpitelja i što izricatelj takve rečenice moguće skriva svoju nakanu da prikrije (ne)činitelja izrečene radnje.

U ovom istraživanju dat ćemo prikaz opisa pasivizacije povratnom zamjenicom u hrvatskim gramatikama i drugim jezičnim priručnicima s obzirom njihovo stajalište o normativnosti uporabe takvih rečeničnih izričaja te ćemo usporediti argumente „za” i „protiv” takve uporabe.

Ključne riječi: pasivizacija, povratna zamjenica, logički subjekt, gramatika